

İSKEÇE İLİ AĞIZLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ*

Adiye ŞİMŞEK*

Özet:

İskeçe (Xanthi), Yunanistan'da Türk nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı illerden biridir. Rumeli ağızlarının Doğu Rumeli ağızları içerisinde kabul edilen İskeçe ilinin ağız özelliklerinin belirlenmesi doktora tezimizin konusunu oluşturmuştur. "İskeçe İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)" başlıklı tezimiz kapsamında İskeçe'nin merkezinden ve köylerinden derlemeler yapılmıştır. Elde edilen malzemeye dayanılarak İskeçe ili ağızlarının ses, şekil ve cümle bilgisi özellikleri ortaya çıkarılmış; söz dizini oluşturulmuştur.

Bu çalışmada; İskeçe ili hakkında bilgi verildikten sonra İskeçe ili ağızlarının temel özellikleri üzerinde durulacaktır. Böylelikle İskeçe ili ağızlarının Anadolu ve Rumeli ağızları içerisindeki yeri belirlenecektir. Ayrıca Kuzey (I. Bölge), Güney (II. Bölge) ve Merkez (III. Bölge) olarak belirlediğimiz üç temel ağız bölgesinin ayrıntı özellikleri, ağız bölgeleri haritasıyla desteklenerek anlatılacaktır.

Anahtar sözcükler: Ağızlar, Doğu ve Batı Rumeli ağızları, İskeçe, ağız bölgeleri.

Main Features of Xanthi Province Dialects

Abstract:

Xanthi is one of the cities of Greece where Turkish population densely resides. The determination of Xanthi dialect's feature that is accepted within Rumelian dialects of Eastern Rumelian dialects is the main subject of our doctoral thesis. In the scope of our thesis titled "Dialects of the Province of Xanthi (Text Analysis-Texts-Index)" compilations are made from Xanthi central district and its villages. Based on the compiled data, the voice, shape and sentence structure features of Xanthi Province Dialects have been found out; syntax has been formed.

In this study; Xanthi Province Dialects' main features will be analyzed after sharing information regarding Xanthi Province. In this way, the position of Xanthi Pro-

* Bu çalışma Prof. Dr. Gürer Gülsevin danışmanlığında hazırlanmış olan "İskeçe İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., adiye.simsek@gmail.com.

vince Dialects within Anatolian and Rumelian dialects will be determined. In addition to this, distinctive features of the main dialect regions determined as North (1st Region), South (2nd Region) and Center (3rd Region) will be explained by supporting with dialect region map.

Keywords: *Dialects, Eastern and Western Rumelian dialects, Xanthi, dialect regions.*

Giriş

Ağızlar, sosyal bilimlerin en önemli kaynaklarından biridir. Ağız çalışmaları sırasında derlenen metinler milletlerin tarihî ve kültürel yapıları hakkında veriler sunmakta; o milletin örfü ve geleneğiyle ilgili bilgiler içermektedir. Bu sebeple gerek Anadolu gerekse Anadolu'nun Balkanlar'daki uzantısı komunda olan Rumeli ağızları ile ilgili çalışmaların önemi büyüktür. Rumeli ağızlarının Doğu Rumeli ağız alanı içerisinde ele alınan Yunanistan'ın İskeçe ilinde yaşayan Türk halkının ağız özellikleri, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Ege Üniversitesinde “16-TDAE-005” takip numaralı bilimsel araştırma projesi kapsamında ve Prof. Dr. Gürer Gülsevin'in danışmanlığında hazırlanmış olan “İskeçe İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)” adlı doktora tezimiz kapsamında İskeçe’de Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı 32 yerleşim noktasından derlemeler yapılmıştır. Bu derlemeler 49 metin hâlinde düzenlenmiştir. Bu metinler üzerinde yapılan incelemelere göre İskeçe ili ağızlarının dil özellikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmada verilen örneklerdeki metin referans numaraları tezimizde kullandığımız metin ve satır numaralarına dayanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada öncelikle İskeçe ili hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra İskeçe ili ağızlarının ortak karakteristik özellikleri üzerinde durulacak; bu ağızların diğer Anadolu ve Rumeli ağızları içerisindeki yeri belirlenecektir. Ayrıca üç temel ağız bölgesinin (Kuzey, Güney, Merkez) ayırıcı özellikleri ile ilgili örnekler verilecektir. Verilen bilgiler ağız bölgeleri haritası ve transkribe edilmiş metinlerle desteklenerek anlatılacaktır.

1. İskeçe İli

İskeçe (Xanthi), Yunanistan'ın kuzeyinde, Batı Trakya'da, aynı adı taşıyan ilin merkezi olan kenttir. Batı Trakya ise Meriç Nehri'nin batısında Karasu Nehri ile Doğu Makedonya'nın Kavala ve Drama illeri, kuzeyinde Tanrı Dağları (Rodop Dağları) ile Bulgaristan, güneyinde ise Adalar Denizi (Ege Denizi) ile çevrilmiş bulunan 8578 kilometrekarelik dar bir şerit hâlinde uzan-

makta olan bir toprak parçasıdır. Batı Trakya Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe illerinden oluşmaktadır. (Cin 2009: 147)

2. İskeçe İli Ağız Bölgeleri

İskeçe ili ağızları, şimdiki zaman ekinin durumuna göre üç temel ağız bölgesine ayrılmaktadır:

Kuzey / Türkçe-Pomakça İki Dilli Bölge (I. Bölge) **-(I)yo / -(I)yolla**

Güney (II. Bölge) **-(I)yA / -(I)yAIA**

Merkez (III. Bölge) **-(I)yI / -(I)yIIAr**.

Bunlar “**Kuzey, Güney ve Merkez**” ağız bölgeleridir. Bu bölgelerde şimdiki zaman ekinin çok çeşitli şekilleri görülmekle birlikte daha yaygın olan şekil esas alınarak ağız bölgeleri oluşturulmuştur. Buna göre I. Ağız Bölgesi (Kuzey) olarak belirlediğimiz bölgedeki köyler Rodop Dağları eteklerindeki köyleri kapsamaktadır. Bu köyler Bulgaristan sınırına yakın olan köylerdir. Halkın neredeyse tamamının aynı zamanda Pomakça konuştuğu bu köylerde yaygınlık gösteren şimdiki zaman çekimi, “**-(I)yo / -(I)yolla**” şeklindedir.

II. Ağız Bölgesi (Güney) -yöre halkının deyişiyile- İskeçe'nin **ova köyle-rinde** yaşayan Türk halkının konuşmasını yansıtmaktadır. Trakya Körfezi ile Kavala Körfezi'nin kesiştiği noktaya yakın mesafede olan bu köylerde şimdiki zaman çekimi hem “**Kuzey**” ağız bölgesinden hem de “**Merkez**”den oldukça farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Burada yaygınlık kazanan şekil; “**-(I)ya / -(I)yAIA**” biçimindedir. “**Güney**” ağız bölgesinde Pomakça konuşulmamaktadır. Ek ünlüsünün düzleşmesi ile -yA / -yĀ biçimlerini alan şimdiki zaman eki, Anadolu ağızlarından Amasra, Bartın, Bolu, İzmit, Ovacık vb. ağızlarda görülen bir değişimdir: *bakiye, biliye, çıkıya, duriye, eğlenmeyā, geliya, gidiyen, seviyan, öliye, ölüyekana* vb. (Karahan 1996: 143). Benzer durum çeşitli fonetik eğilimlerle İskeçe'nin “**Güney**” ağız bölgesinde yaygın şimdiki zaman çekimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Merkez**” ağız bölgesi olarak nitelendirdiğimiz bölge, İskeçe'nin merkezi ile merkeze çok yakın olan köyleri içine almaktadır. Coğrafi olarak da “**Kuzey**” ve “**Güney**” ağız bölgelerinin kesişme noktasıdır. Genel özellikler itibarıyla hem “**Kuzey**” hem de “**Güney**” ağız bölgelerinden izler taşıyan merkez bölge, şimdiki zaman ekinin kullanımı açısından özellikle “**Güney**” ağız bölgesinden net bir şekilde ayrılmaktadır. “**Merkez**” ağzında baskın olan şimdiki zaman çekimi “**-(I)yI / -(I)yIIAr**” şeklindedir. Bu bölgede şimdiki zaman ekinin “**-(I)yo / -(I)yolla**” şekli, bilinçli bir şekilde sadece okumuş kesim arasında kullanılmaktadır. Merkezde Pomakça, Rodop Dağları eteklerindeki köylerden gelip merkeze yerleşmiş olan kişilerin ağzında tespit edilmiştir.

Şekil 1:İskeçe İli Ağzı Bölgeleri Haritası

3. İskeçe İli Ağzlarının Temel Özellikleri

3.1. Ses Bilgisi Özellikleri

3.1.1. Ünlüler

Ölçünlü dildeki ünlüler İskeçe ili ağzlarında da vardır. Ayrıca o ünlülerin değişmiş şekilleri de görülmektedir. Türkiye Türkçesi yazı dilindeki sekiz ünlü fonem dışında, İskeçe ili ağzlarında görülen ve fonemik değeri olmayan şu ünlüler vardır:

ă : *măcırılık* (I-18,20); *saăt* (II-32,27); *kabărmăya* (III-34,21).

á : *türklárdán* (I-4,7); *dárkán* (II-32,34); *dilbár* (III-44,13).

â : *âvada* (I-10,13); *olmâyâ* (III-42,9).

â : *zâmanlarda* (I-11,84); *kasâba* (II-28,32); *burâya* (III-43,16).

ê : *êvelden* (I-18,13); *yêmicêsın* (II-30,17); *dêye* (III-37,184).

í : *âzícik* (I-18,9); *buralıyım* (II-30,15); *biSım dilimîS* (III-45,1).

ó : *óbák óbák* (III-37,123); *gózlámá* (III-40,12).

ô : *ócakta* (I-1,19); *ölgun* (II-31,4); *pômakların* (III-37,55).

3.1.1.1. İkincil Ünlü Uzunlukları ve İkincil İkiz Ünlüler

Türkiye Türkçesi edebî dilinde ve Türkiye Türkçesinin birçok ağzında ikincil ünlü uzunlukları veya ikiz ünlülere rastlanmaktadır. İskeçe ili ağızlarında, ikincil ünlü uzunlukları ile ikincil ikiz ünlü örnekleri çok yaygındır. Özellikle “ğ, h, r, l, y, v” gibi seslerin, yanlarındaki ünlülerin açıklığı içinde kaybolmaları sonucu, iki veya üç sesin birleşmesi ile oluşmuş uzun ünlüler bulunur. Bu tür ikincil uzunluklar, İskeçe ili ağızları için karakteristiktir.

â: *bâçe* (I-3,30); *yâlyom* (I-2,10).

õ: *õle* (I-4,13); *õretmeni* (I-4,18).

û: *dûduk* (I-4,72).

ai: *caillik* (I-11,85).

ii: *dıldır* (I-16,39).

oo: *yoordu* (II-27,1).

3.1.2. Ünsüzler

İskeçe ili ağızlarında, yazı dilimizdeki 21 ünsüzün dışında, fonemik değeri bulunmayan şu ünsüzlere de rastlanır:

Ç : *kireÇÇilêrden* (I-4,58); *kepÇe* (II-31,10).

K : *baKır* (II-29,7); *yufKayı* (III-34,44).

P : *serPiyosun* (III-34,16); *imParatorluu* (I-17,23).

r : *çalışırđı* (I-4,59); *dinlendiriyeler* (II-27,7).

S : *üniverSiTe* (I-4,17); *tePSiyi* (I-5,8).

T : *kitapTa* (I-14,8); *haTırâlar* (III-36,3).

3.1.3. Ses Değişmeleri

3.1.3.1. Ünlü Değişmeleri

Yazı Dilimize Göre Büyük Ünlü Uyumunun Geri Olduğu Durumlar

Bütün ağız bölgelerinde karşılaştığımız büyük ünlü uyumuna aykırı olma durumu, İskeçe ili ağızları için karakteristik bir özelliktir. Hem kök ve tabanlarda hem de eklerde örneklerine rastlanmaktadır.

kaviruyorum (I-25,2); **şındı** (III-39,29); **efándım** (III-37,107); **indılar** (I-1,5); **geÇındıK** (III-40,31).

ü < ö (I. ve III. ağız bölgeleri için)

“ö” ünlüsü Makedonya’nın kuzey Türk ağızlarında (Gostivar, Vrapçište, Kalkandelen, Üsküp, Kumanova) yoktur. Tüm diğer ağızlarda ise kullanılmaktadır. (Ahmed 2012: 23)

ü < ö değişmesi, Bulgaristan Kırcaali ili çevresi Türk ağzında da görülmektedir. (Salimehmed 2006: 47)

Bu değişim, İskeçe ili ağızlarında, birinci ve üçüncü ağız bölgelerinde yaygın şekilde karşımıza çıkmaktadır. “ö” sesi bazen de “ö-ü” arasında fakat “ü” ye daha yakın bir şekilde telaffuz edilmektedir.

üldü (I-18,30); **çürekler** (I-24,2); **küPrü** (III-36,22); **üsüs** (III-46,8).

u < o (I. II. ve III. ağız bölgeleri için)

turunlar (I-8,9); **pulislar** (II-32,38); kaÇTım **kucaya** (III-49,6).

Eskicil Şekillerin Saklandığı Örnekler

eki (III-37,85); **yokarda** (I-18,26); **yörüdüler** (II-32,40).

3.1.3.2. Ünsüz Değişmeleri

Kelime Başında Ötümleşme: g- < k-

Tüm ağız bölgelerinde görülmüştür. Kalın ve ince ünlülü kelimelerde örnekleri görülmektedir.

guzu (I-17,2); **gızan** (I-17,5); **gait goymuşlar** (II-32,33); dışarda **galmıŞ** (III-40,54); **geldim** (I-3,6).

Ünsüz Kaybolmaları (Ünlülerin Açıklığı Sebebiyle)

ü < ök < ök; **üsüs < öksüz** (III-46,8).

ā < ağı; **bayā < bayağı** (I-1,2).

ou < oğu; **youruyosun < yoğuruyorsun** (I-20,39).

uu < uğu; **donuu < donuğu** (II-26,6).

Ünsüz Benzetmeleri

“Ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine kendi özelliklerini geçirmeleri dolayısı ile oluşan benzetme olayı, kök ve tabanlarda bazı ünsüz değişmelerine yol açmaktadır.”(Gülsevin 2002: 56)

İlerleyici Benzetme: Bütün ağız bölgelerinde tespit edilmiştir. İskeçe ili ağızları için karakteristik bir özelliktir. Ek alma durumunda ortaya çıkmaktadır.

bunnarı (I-16,259); *zamannarında* (III-42,21); *taras̄mannıdan* (II-33,9); *bayramnık* (III-43,3).

Gerileyici Benzetme

diyollar (I-15,36); *gidemiyollar* (III-37,232); *şindi* (III-44,8; III-42,3; II-29,11; I-18,10).

Sızıcılaşma ve Yarı Sızıcılaşma

-ş < -ç: *kaştım* (I-3,2); *yamaş* (I-15,63); *geştiniz mi?* (II-33,9).

-j < -ş: *oj bej* (I-6,17); *alTmuj* (II-32,3); *bajlamuj* (III-35,24).

Ş < ş: *baŞ* (I-25,1); *viŞne* (II-26,4); *arnavuTmuŞ* (III-35,1).

Ünsüz Düşmesi

İskeçe ili ağızlarında en yaygın görülen ünsüz düşmesi olayı, kelime başındaki “h”nin düşmesidir.

Ø- < h-: *arman* (I-2,3); *afta* (II-31,31); *emen* (III-41,29).

Tek Cümlede Görülüp Tereddüt Edilen Örnekler

İskeçe ili ağızlarında bazı konuşurların ağızında tek örneği görülen bazı kullanımlara rastlanmıştır. Bu örnekler, yanlış telaffuzdan kaynaklanabileceği gibi eski şeklin devamı da olabilir. Bu durum tereddütlü olmakla birlikte kaydedilen örnekler şu şekildedir:

bol-:kulubasını, hayvanlarını otlatsın diye merā *bolsun* mesela. (I-15,65).

bar < var: çanaKKalede savaşanlar *bar*. (I-17,43).

çabiş < çavuş: çanaKKalede savaşanlar bar. mümün *çabiş* var meselâ rāmeTli (I-17,43).

3.2. Şekil Bilgisi Özellikleri

Belirtme Hâli Ekinin Yönelme Hâli Yerine Kullanımı

Buran, Anadolu ağızlarında görülen en yaygın görev aktarımının belirtme hâli eki ile yönelme hâli ekleri arasında olduğunu söyler. (Buran 1996: 131). İskeçe ili ağızlarında da benzer durum görülmüştür.

o kalın elbiselerlen başladık terziliğ+i. (I-8,26).

gel bura+yı dikāt eT dikāt et köpeğ+i. (I-20,7).

Bulunma Hâli Ekinin Yönelme Hâli Yerine Kullanımı

bu evler sayibi de bursa+da gitti. (I-3,4).

babam rahmetli bir terzi+de verdi beni. (I-8,16).

Vasita Hâli Ekinin Kullanımı

Türkiye Türkçesinde vasita hâli fonksiyonunu “ile” edatının ekleşmiş biçimleri olan **+la / +le** ekleri yerine getirmektedir. Yaygın olarak kullanılan

şekil de budur. Anadolu ağızlarında da yaygın olarak kullanılan vasıta hâli eki, “ile ve ile+n” biçimlerinden eklenen ve çeşitli fonetik değişmelerle ortaya çıkan eklerdir. (Buran 1996: 235-236). İskeçe ili ağızlarında bu ek, yaygın şekilde “+LAN” biçiminde görülmektedir.

o kalın elbiseler+len başladık tarzılığı. (I-8,26).

sörâ döndüre döndüre kaşık+lan bölle vuruysun. (III-49,39).

ilk günü giyiyiz harballı bölle şey bindallı ââ burada menekşelêr+nen bölle taÇ yapılık. (III-42,72).

-(I)T-TIr- Çatı Eklerinin Üst Üste Kullanımı

bulgaristan zamanından babaannem anla-t-tır-ırdı. (I-11,16).

o asıl mayası ekşiTTiriP ekşi maya dedirttikleri ö ekşi-t-tir-iyeler. (II-27,2).

en óncá PaTaTeSlári biraS hafif Kız-ar-T-Tır-ıySın. (III-45,25).

+CIK Ekinin Kullanımı

+CIK eki küçültme ve acıma anlamları dışında, bir anlamı olmaksızın özellikle birinci ve üçüncü ağız bölgelerine ait karakteristik bir ağız özelliği olarak dikkat çekmektedir.

şahine varmadan çok az bi kilometre kendavros yazıyo, oracık işte. (I-11,10)

al keÇiciklárını ortadan kaybol. (III-37,343)

taTlı var helva yaPıyım irmik halvacı. (III-46,2)

ó zaman un koyacan, tuS bîrazÇık, zeytinÇik içeri. (I-21,8)

Edatlar

“ba, be” ifadeleri en sık karşılaşılan ünleme edatlarıdır.

pek bilmám oralarnı ba kızım. (I-4,4)

ep bildiimiz yemekler, aynı aynı be kızım. (III-49,25)

siz nası dıysınıS onu be? (III-49,28)

geliyám ba geliyám elesbiTi şişiriyem (III-41,94)

e şindi gidámiyık, óylá bá kızan. (III-46,33)

Birinci ağız bölgesinde (*Kuzey*) “*bre*” kelimesi erkekler için; “*mari*” kelimesi ise bayanlar için seslenme edatı olarak kullanılmaktadır. Bu ifadelerin günlük konuşma dilinde sık bir şekilde tercih edildiğini söylemek mümkündür.

İskeçe ili ağızlarında kalıplaşmış bir şekilde görülen ve karakteristik olarak bütün ağız bölgelerinde tespit edilen “*demek*” kelimesi, Türkiye Türk-

çesinden farklı bir kullanımla karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde “**demek**” kelimesi anlamı pekiştirme ve daha açık hâle getirme görevini üstlenmiştir.

*o zaman koyuyoruz **demek** kaşıkla.* (I-9,13)

*ilkokul e ö zâman yokTu okumak **demek**.* (II-30,27)

*kıSanlar çıkıyo el öPmeye. görüSüySün **demák** öylá.* (III-46,21)

*ēlence biTiy ama **dámáK** túrkiyáda daa Çok.* (III-46,24)

*aa **támak** çok güzál şimdi okumak.* (I-18,6)

3.3. Söz Dizimi Özellikleri

Olumlu fiil cümlelerinde, “**F-dIK+iyelik var**” şeklindeki yapılara rastlanmıştır. Bu yapının soru edatı “**mF**” ile kullanılmış örnekleri de mevcuttur.

*selāniğa **gittiim var**.* (I-4,78)

*hasan ağa bāçe **duyduğun var mı** izmirde?* (I-3,30)

*atatürkün eviná **gittiin var mı** senin?* (I-4,81)

Olumsuz fiil cümlelerinde “**F-dIK+iyelik yok**” yapısıyla oluşturulan örnekler görülmektedir.

*epsine **gittim yok**.* (I-15,63)

*bizim büyüdüümüz gibi siz rüyāda **gördüünüz yok**, òle.* (III-49,3)

Yüklem cümlesinin başında ya da ortasında kullanılmasıyla oluşturulan devrik cümle yapıları İskeçe ili ağızları için karakteristik bir özelliktir. Hem devrik fiil cümlesi hem de devrik isim cümlesi şeklinde örnekleri bulunmaktadır.

*daa sora **satın aldım** iki tane arsa izmire.* (I-3,14)

*hepsi **indılar** kasabaya, kimi türkiyeye.* (I-1,5)

*köyde **kaldılar** çok as yaşlılar.* (I-1,8)

*istanbulda **rasladım** dıramalı göçmenlere.* (I-15,10)

***demedilár** bízá kıral kaşTı.* (II-32,9)

***lázım** yunanca eğitim.* (I-4,91)

*on yedi sene **var** öleli.* (III-49,11)

*iş **vardı** güzel.* (I-8,26)

3.4. Metin Örnekleri

3.4.1. Kuzey/ Türkçe-Pomakça İki Dilli Bölge (I. Bölge): -(I)yo / -(I)yolla

	Konuşan:	Ayşe Konte (yaş 41)
I – 14	Derleme yeri:	Kozluca (Kotyli)
	Konusu:	Köy hakkında bilgi - Motenik tarifi

1 kozlucada sade konuşuyolar, bulgara kaçıyo daa çok. bulgarlar zâten göç etmiş oraya, bulgarların sayesinde bu pomakça çıkmış. bulgarlar isyana kalkışmışlar bizim oraları almağa geçmişte zaten. demercik var orda bizim, orda sınır var aramızda. hatta bulgar açtı. burda ılıcadan geliyor ep, vizeyi kaldırdılar. eskilerin dediğine göre onlar ep nineleri dedeleri onlar savaş olmuş, bulgar savaşı. çok açlık olmuş, kıtlık olmuş, çok çekmişler dedeler nineler. onların sayesinde bu dil çıktı yoksa bu dil yok bizim hiÇbir yerde. hiÇbir kitapTa yok bu dil. işte onlardan geldi bize de.

10 kıyafetler genellikle ep bēyle ama bak şindi bālama tarzı farklı. sayalar hep aynı oluyo. bālama tārzi derkene kadınların çok ince küçük bēle yapıyolar, farklı bālıyolar eşarları paşavikliler. şahinler gene ince bēle şeyler giyiyorlar. bēyle oyali bēyle, burda bēle ineliyolar onları. hatta benim arkadaşlar var.

15 görüyom onları indirdiği zaman feyse. bēyle türlü türlü şindi çıkarmışlar yazmaları, bir gör yazmaları pullu pullu. yāni şahinler kızlar gene çok başka türlü bağılyo. bēle şal diyolar, şalları bağılyo şimdi gençlik ēyle. yemekler açısından tabii ki bizim köyün bilmiyom er köy yapıyo mu onu?

20 motenik diye bir yemek var bizim. onun hatta bulgaristan-dan göç olanlardan öğrenilmiş. bi de kaçamak, kaçamak zātēn genel olarak kaçamak undan yapılan, suylan, tuzlan. ekmek o zaman ekmek yokmuş, un eleyip unu mısır ununu ekmek yapmışlar. bubam benim rāmetli yapardı. bi de moteniği gene

25 o da mısır unundan oluyo. patetes, soğan o bizim yemeğimiz. onu illa yapırlar. bēle bi cemiyet olur, yapırlar. üstüne peynir ekelerler, yoğurtlan yērlēr onu. kaşık kaşık yērlēr. sıcak sıcak çok güzeldir, lezzetlidir, mısır unu sonuçta ya.

3.4.2. Güney (II. Bölge): -(I)yA / -(I)yAIA

	Konuşan:	Sibel Nurettinoğlu (yaş 44)
II – 27	Derleme yeri:	Kırköy (Kyrnos)
	Konusu:	Karma

- 1 bak şimdi aslında eskiden onnarı yoordu mesela koyuP ek-
şiTTirilēmiş. o asıl mayası ekşiTTiriP ekşi maya dedirttikleri
ö ekşittiriyeler. öndan sōnā önu unnan yuuruyalar. bırakıyalar
- 5 önu bi gün ö oluyo, o kendiliinden mayalanıya. öndan sōrā
yuuruyalar tekrar önu. amur büyük amur yourulduktan sōrā
şu kadar beze ālinde aÇıyalar. bōlē basTırıP onnarı yuvarlak
saÇın üstünde dinlendiriyeler. ama o bıraktıkları zaman tek-
rar saçın üstüne koyuP orda pişiriyeler alt üst yapıP. belki de
gördüün vardır bilmiyem ama gördüün var mı yok mu? şimdi
- 10 annadın mı? şimdi ha bak şimdi beze yapıyasın onu de mē? he
öndan sōnā önu koyuyalar önu bi masafın içine veya unnu al-
Tını dinlendirmek için oluyo ö. öndan sōrā pişiriyesin. belki
şimdi daa güzāl olsun dēye olduruyalar. bilmiyem ben o şeye
yetişemedim ama.
- 15 düğünler bizim önceden kına gēcesi burda olmazdı. sōrā
işTe ordan meselā gördükleri gibi türkiyelilerden fālan başla-
dılar yapmaa. eskiden bizim burda meselā gündüz olurdu Kına.
yemekli, musafirleri toPlālar çağrılar yemek verilērdi. gelin
kızı oturtuP bi urgan testesi gelin kız oturur. kına ileene koyuP
isterse kına başına yakārla. istemesse gene başına evet eskiden
- 20 yakılırdı başına kınalar. şimdi öyle koyuyalar bi şeyin üzerine,
sakulānın úzārine kınayı. gelin kız oturuyo, o iki kişi de tutuyo.
öndan sōnā kayınvalde annesi fālan gelip altınnānı, ediyelēni
koyuyollar. evet evet o Kınaya Koyuyollar yānī.

3.4.3. Merkez (III. Bölge): -(I)yI / -(I)yIIAr

	Konuşan:	Sadriye Mümün (yaş 70)
III – 46	Derleme yeri:	İskeçe-Pınarlık Mahallesi
	Konusu:	Sohbet

1 koyuySun PeŞin yāyı koyuySun. suvanı sōrā domaTiSi sōrā demek ne koyacan koyuyosun. taTlı var helva yaPıyım irmik halvacı. ááá irmik halvaSını kavuruyusun, koyuySun suyu da, kaynayı. kaynar Suyun iÇinā aTıyosun irmii ama koyuySun

5 iÇinā ceviS kakooyı. sōrā gūzāl irmii kavırıySın. sōrā koyuyusun Tencerēye onı ePSini barabar. Kaynayı, indırıyın, yáyırSın yavrucuk ya.

10 baK şimdı bán ūsüS büyüdüüm dá oKumayı oKuyamadım. ūsüS büyüdüüm. anam babam öldülár bulgar zamanı. bulgarlık vardı burda bi vakıT. sōrā onnar ölüyá bán kaldım ūsüS. tizeme giTTim, dedeme giTTim. dedem öldü, tizem de düverdi düverdi beni. zor büyüdüüm. sōrā bi rum karıSına kaPı kızı oldum da öylá büyüdüüm. ondan yoĥTu inSanım yollaSın bání oKula. ya şindik iyi şindik, kocakarı olduk, evlándıK. çoluk çocuk yaPTık, saol-Sunnar. aa Çok ufak on beŞ yaŞında. burdan burdan, merkeSdán. düün müün o zāman yoKTu. bi nikācıklan geÇindik, oca nikācı yaPTık. ūkümáT nikāSı yaPTıK sōrā. Te işte geÇindik. o da öldü, mīdeSi paTladı öldü aTmıŞ yaŞında öldü. ölümnü dünya napalım?

20 bayram oluy burda şimdi. bundan māda on bir gün Kaldı kurban bayramına. áá erkeS evindá yaPıyı. oca cāmıye gidiyeler. cāmiden geliyeler. kıSanlar çıkıyo el öPmeye. görüSüySün demák öylá. taTlı alıyım SaTın Te burda bi taTlıcı var tÚrK, Çok gūzāl taTlılar SaTıyı. alıyım bi kilocuk baklaFa, ayde. kızannara veriyim birár Tāñē. bán dá yeyim. bi yemecik de yapıyım.

25 ēlence biTiy ama dāmáK túrkiyáda daa Çok. niçin, televiSyonda görüyüm. túrlú túrlú taTlılar yaPıyı kadınnar. bán bilmıyım kalkSam da yaPmaya. Túrlú Túrlú yoK. Para maSraf Çok. gūzāl yaPıylar TaTlılar. amaan diyim olsa da burda yesáK onnarı.

30 gáldım gáldım túrkiyáyá kaÇ kárá iSTanbola, bi kárá alıŞvăriŞá indıK. Çok kárá giTTim KeŞana. sōnā Çok kárá giTTiK edirmáyá, cāmıyá. camicie giTTiK, iyidi. o Sánálár gidárdik camicie. duacık yaPardım, namaS kılardım. gelirdik sōrā. guruPlan giderdiK, iyidi. e şindi gidámiyık, öylá bá kızan.

Sonuç

Sonuç olarak İskeçe ili hem coğrafi konumu hem de dil özellikleri yönünden bir geçiş alanı özelliğindedir. Şimdiki zaman ekinin çeşitliliği açısından Doğu Rumeli ağız alanında kabul edilen bölge ağızı, diğer özellikler incelendiğinde farklı sonuçlar ortaya koymaktadır.

Mefkûre Mollova, Balkanlar'daki Türk ağızlarını fonolojik ve morfolojik yönden üçe ayırır: Batı uç, Doğu Rodoplar, Merkez. Batı uç grubu, Németh'in Batı Rumeli grubuna yakındır fakat aynıysa değildir. Doğu Rodoplar grubu esas itibarıyla Bulgaristan'da yer alır. Ancak güney kısmı Yunanistan'da tamamlanır. “Yunanistan'da Gümülcina, İskeç alçaklarında orta zon Türkçesi; bu bölgelerin kuzeyinde, dağlık yerlerde ise Doğu Rodoplar Türk ağızlarına yakın ağızlar istimal edilir.” (Mollova 1996: 172). Mollova'nın açıklamış olduğu Doğu Rodoplar grubunda ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşme örnekleri yaygındır. /p/ yerine /b/ kullanılan kelimeler vardır. Ayrıca bu grupta ünsüz benzeşmesi de çok gelişmiştir. Bu ses özelliklerinin hepsi genel olarak İskeçe ili ağızlarında fakat özellikle birinci ağız bölgesinde (**Kuzey**) tespit edilmiştir. Bulgaristan sınırına yakın olan köyler, Rodop Dağları eteklerinde bulunmaktadır ve bu köylerin ağızlarında Anadolu ağızlarına has çizgiler çoktur. Mollova'nın “Merkez” olarak nitelendirdiği gruba Romanya Dobruçası, Bulgaristan'ın (Doğu Rodoplar ve Batı uç grupları hariç) bütün hepsi, Yunanistan'ın Gümülcine, Dedeağaç, İskeç kasabaları ve etraf köyleri ve Türkiye Trakyası girer. Ayrıca Yugoslavya Makedonyası'ndaki Yörük Türklerinin dili de, Batı uç grubunda bir ada teşkil etmekle, Merkez gruba dâhil olur (Mollova 1999: 174). Fakat Mollova, 1978'de yayımlanan “Balkanlar'da Merkez Bölgede Gakçı Ağızlar” adlı makalesinde; “**Merkez**” bölgede “**Gakçı**” ve “**Kakçı**” ağızlardan bahseder. Mollova bu makalesinde “*Gakçı ağızlar Anadolu ağızlarının Balkanlarda bir kolunu teşkil ederler. Kakçı ağızlar temiz Rumeli ağızları olup, Anadolu ağızlarıyla müşterek dialektal çizgileri azdır. Balkanlarda asıl Gakçı bölge Doğu Rodoplardır, ki hususi bir bölge meydana getirir. Bundan başka Merkez bölgede de küçük adalar şeklinde Gakçı ağızlar vardır.*” (Mollova 1999). dedikten sonra bu ağızları genel çizgileriyle ele alır. Bu ağızların özellikleriyle İskeçe ili ağızlarının özellikleri birbiriyle pek çok açıdan örtüşmektedir

Mevcut bilgilere göre İskeçe ili ağızları, Mefkûre Mollova'nın sınıflandırması esas alınırsa Doğu Rodoplar grubuna yakın özellikler göstermektedir. Sadece şimdiki zaman ekinin kullanımı yönünden bu iki ağız alanı, birbirinden farklıdır. Fakat Doğu ve Batı Rumeli ağız bölgelerini belirlemede şimdiki zaman ekinin ölçüt alınıp alınamayacağı konusu tartışmalıdır. Balkanlarda ağız özellikleri açısından henüz çalışılmamış bölgeler bulunmaktadır. Bunlarla ilgili verilerin ortaya çıkarılması daha net sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri

á: a-e arası ünlü.

í: i-i arası ünlü.

ó: o-ö arası ünlü.

ú: u-ü arası ünlü.

ê: e-i arası ünlü.

ô: o-u arası ünlü.

ă: kısa a ünlüsü.

ě: kısa e ünlüsü.

ä: açık e.

ā: uzun a ünlüsü.

ē: uzun e ünlüsü.

î: uzun i ünlüsü.

ō: uzun o ünlüsü.

õ: uzun ö ünlüsü.

ĭ: ön damak k'si (yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman).

Ç: ç-c arası ünsüz.

K: k-g arası ünsüz.

S: s-z arası ünsüz.

Ş: ş-j arası ünsüz.

T: t-d arası ünsüz.

ŗ: düşmek üzere olan r ünsüzü

Kaynaklar

AHMED, Oktay (2012), “Makedonya Türk Ağızlarında İki Sesin Durumu Üzerine: “Ö” Ünlüsü ve “H” Ünsüzü”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S 1/2, s. 15-26.

BURAN, Ahmet (1996), *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, Ankara, TDK Yayınları.

CİN, Turgay (2009), “Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 11, S 1, İzmir, s. 147.

ERCİLASUN, A. Bican. (1999), “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Ankara, TDK Yayınları, s. 43-48.

GÜLENSOY, Tuncer (1984), “Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, TDK Yayınları, s. 87-147.

GÜLSEVİN, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara, TDK Yayınları.

GÜLSEVİN, Gürer (2002), *Uşak İli Ağızları*, Ankara, TDK Yayınları.

GÜLSEVİN, Gürer (2009), “Balkan Türkçesi Çerçevesinde Türk ve Balkan Dillerinin Etkileşimi”, *Turkish Studies*, Volume 4/8, Fall 2009, s. 48-64.

GÜLSEVİN, Gürer (2017), *XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları*, Ankara, TDK Yayınları.

- GÜNŞEN, Ahmet (2012), “Balkan Türk Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 111-129.
- HAZAI, György (1960), “Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, s. 205-211.
- KARAHAN, Leylâ (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara, TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1999), “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tarihi Devirlerle Bağlantısı Üzerine”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, 9 Mayıs 1997, Ankara, TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2007), “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller”, *TDAY Belleten*, s. 87-110.
- MOLLOVA, Mefküre (1978), “Balkanlarda Merkez Bölgede Gakçı Ağızlar”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S: 6-7 (1977-78), İstanbul, s. 239-306.
- MOLLOVA, Mefküre (1999), “Balkanlar’daki Türk Ağızlarının Tasnifi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1996, Ankara, TDK Yayınları, s. 167-176.
- NÉMETH, Gyula (1983), “Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1980-1981, Ankara, TDK Yayınları, s. 113-167.
- SALİMEHMED, Naylen (2006), *Bulgaristan Kırcalı İli ve Çevresi Türk Ağzı*, Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

